

PRAVNA REGULATIVA OBRRTNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI / LEGAL REGULATION OF CRAFTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Prof. dr. Edin Ramić¹, Prof. dr. Remzija Kadrić¹, Mr.sc. Žana Arsić²

¹Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Pravni fakultet Travnik u Travniku Aleja Konzula
Meljanac bb Travnik,

²Komora samostalnih preduzetnika Republike Srpske, Banja Luka
e-mail: edin.ramic@iu-travnik.com, remzija.kadric@iu-travnik.com, siczana@icloud.com

Stručni članak

<https://www.doi.org/10.58952/zr20251403318>

UDK / UDC UDK / UDC 346.546(497.6)

Sažetak

Obrtništvo u Bosni i Hercegovini predstavlja važan segment nacionalne ekonomije, sa potencijalom da generiše nova radna mjesta, unaprijedi lokalni razvoj i doprinese povećanju bruto domaćeg proizvoda. Ipak, u postojećem sistemu ono se suočava s brojnim ograničenjima koja usporavaju njegov rast i smanjuju konkurentnost zanatlija na tržištu. Među ključnim izazovima su komplikovane i neujednačene procedure registracije i poslovanja, nepovoljni fiskalni uslovi, manjak institucionalne podrške te nedostatak pravne i administrativne edukacije za male preduzetnike. Iskustva članica Evropske unije, poput Hrvatske i Slovenije, pokazala su da su pravovremene zakonodavne reforme, uz snažno uključivanje digitalnih alata i razvoj sistema edukacije, ključni faktori uspjeha. Digitalizacija procedura omogućila je bržu i jednostavniju registraciju zanata, smanjenje administrativnih troškova i veći stepen kontrole nad poslovanjem, dok je razvoj pravne infrastrukture omogućio zanatlijama da efikasno štite svoja prava. U kontekstu Bosne i Hercegovine, reforme moraju biti prilagođene složenom političkom i institucionalnom ustrojstvu, ali istovremeno dovoljno hrabre i sveobuhvatne. Prioritet mora biti donošenje jedinstvenog zakonskog okvira koji bi na državnom nivou uspostavio jasne, konzistentne i poduzetnicima prilagođene standarde poslovanja. Također, neophodno je razviti mrežu edukativnih i savjetodavnih centara koji će pružati kontinuiranu podršku zanatlijama, posebno u fazi osnivanja i prve godine poslovanja.

Ključne riječi: zanatstvo, obrtnička komora, zakonodavstvo, poslovno okruženje, tržište, pravna sigurnost
JEL klasifikacija: L26, K11, M13

Abstract

Crafts in Bosnia and Herzegovina represent an important segment of the national economy, with the potential to generate new jobs, improve local development and contribute to the increase in gross domestic product. However, in the current system, it faces numerous constraints that slow down its growth and reduce the competitiveness of craftsmen in the market. Among the key challenges are complicated and uneven registration and business procedures, unfavorable fiscal conditions, lack of institutional support and lack of legal and administrative education for small entrepreneurs. The experiences of European Union member states, such as Croatia and Slovenia, have shown that timely legislative reforms, with a strong inclusion of digital tools and the development of education systems, are key factors for success. The digitalization of procedures has enabled faster and simpler registration of crafts, reduced administrative costs and a greater degree of control over business, while the development of legal infrastructure has enabled craftsmen to effectively protect their rights. In the context of Bosnia and Herzegovina, reforms must be adapted to the complex political and institutional structure, but at the same time sufficiently bold and comprehensive. The priority must be the adoption of a single legal framework that would establish clear, consistent and entrepreneur-friendly business standards at the state level. It is also necessary to develop a network of educational and advisory centers that will provide continuous support to craftsmen, especially in the establishment phase and the first year of business.

Keywords: crafts, chamber of crafts, legislation, business environment, market, legal certainty
JEL classification: L26, K11, M13

UVOD

Prema Zakonu o zanatu i srodnim djelatnostima,¹²⁸ zanat se definiše kao samostalna i trajna djelatnost koju obavlja fizičko lice s ciljem ostvarivanja dohotka, pod uslovom da je ta djelatnost dozvoljena i registrovana u skladu sa zakonom. Obrt se može obavljati kao osnovno, dopunsko ili dodatno zanimanje, a karakteriše ga stalnost, zakonitost i namjera ekonomskog djelovanja u okviru privrednog sistema. Obrtnici su prisutni u različitim sektorima privrede, uključujući proizvodnju, usluge, trgovinu i zanatske djelatnosti. Njihova uloga je ključna za dinamičan razvoj tržišta, smanjenje nezaposlenosti i poticanje preduzetništva. Obrti često služe kao temelj za razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP), doprinose razvoju lokalnih zajednica i čine važan segment neformalne, ali i formalne ekonomije. Značaj zanatlija ogleda se i u očuvanju tradicionalnih vještina, zanata i lokalnog identiteta. Obrti se klasifikuju na tri osnovne kategorije: slobodni zanati, za koje nije potrebna posebna stručna kvalifikacija; vezani zanati, koji zahtijevaju stručnu spremu ili položen majstorski ispit; i povlašteni zanati, za koje je potrebna posebna dozvola izdana od nadležnog ministarstva. Obrtništvo je drevna ljudska djelatnost koja datira još iz prapovijesnih vremena, s ranim primjerima kao što su pletenje, lončarstvo i izrada predmeta od prirodnih materijala. S vremenom su se zanatlije počeli stalno nastanjivati u urbanim sredinama, gdje su uz pomoć trgovaca plasirali svoje proizvode.

Prema Zakonu o zanatu i srodnim djelatnostima Federacije Bosne i Hercegovine, zanatlijom se smatra fizičko lice koje u svoje ime i za svoj račun obavlja registrovanu privrednu djelatnost.¹²⁹ Obrtnik ima pravo koristiti i rad drugih osoba, pod uslovom da s njima zaključi ugovor o radu u skladu sa odredbama Zakona o radu i relevantnim kolektivnim ugovorima. Na taj način zanatlija može obavljati djelatnost samostalno, ali i u okviru manje radne zajednice, uz zadržavanje potpune odgovornosti za poslovanje. Obrt se definiše kao samostalno i trajno obavljanje zakonom dopuštenih i registrovanih privrednih djelatnosti, bilo da se one obavljaju kao osnovno, dodatno ili dopunsko zanimanje. U okviru zakona, pored zanata, prepoznaju se i tzv. srodne djelatnosti.¹³⁰ To su registrovane privredne i druge djelatnosti koje obavljaju fizička lica prema pravilima obavljanja zanata, ali se formalno ne smatraju zanatima. U ovu kategoriju spadaju i poljoprivredne djelatnosti, koje se, iako imaju slične organizacione i tržišne karakteristike, tretiraju posebnim normativnim pristupom. Zakon dozvoljava obavljanje svih djelatnosti koje nisu izričito zabranjene ili regulisane posebnim zakonima. To znači da zanatlije imaju široku slobodu pri izboru poslovne aktivnosti, ali su istovremeno obavezni poštovati posebne zakonske propise ukoliko se djelatnost koju žele obavljati nalazi u grupi regulisanih djelatnosti.

1. PRAVA I OBAVEZE ZANATLIJA U OKVIRU ZAKONODAVSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Obrtnici u Bosni i Hercegovini imaju zakonski zagaranтована prava koja proističu iz Zakona o zanatu i srodnim djelatnostima na prostoru Federacije BiH, a na prostoru Republike Srpske iz Zakona samostalnim preduzetnicima¹³¹, te na prostoru Brčko distrikta BiH iz Zakona o preduzećima.¹³² Obrt podrazumijeva samostalno i trajno obavljanje zakonom dozvoljenih privrednih djelatnosti od strane fizičkog lica, s ciljem ostvarivanja dobiti kroz proizvodnju, promet ili pružanje usluga.

¹²⁸ Zakon o zanatu i srodnim djelatnostima (Federacija BiH: „Službene novine FBiH “br. 35/09 i 42/11)

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Ibid

¹³¹ "Sl. glasnik RS", br. 98/2024.

¹³² Zakon o preduzećima Brčko distrikta BiH, prečišćeni tekst (Sl. Glasnik Brčko distrikta BiH, br. 11/1)

Fizička lica mogu obavljati zanat kao osnovnu, dopunsku ili dodatnu djelatnost, kao i u okviru zajedničkog zanata, uz uslov da ispunjavaju opće i posebne uvjete propisane Zakonom o zanatu i srodnim djelatnostima. Ključna prava zanatlija uključuju:

- Pravo na slobodno obavljanje djelatnosti – svaki građanin koji ispunjava zakonom propisane uslove ima pravo da registruje i samostalno obavlja zanatsku djelatnost.
- Pravo na ekonomsku slobodu i tržišno učešće – zanatlija ima pravo ravnopravno učestvovati u tržišnoj utakmici, bez diskriminacije.
- Pravo na pristup javnim fondovima i poticajima – uključujući subvencije, kreditne linije, grantove i projekte koji podstiču razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP).
- Pravo na organizovanje i udruživanje – zanatlije se mogu organizovati u zanatske komore, udruženja i zadruge radi zajedničke zaštite svojih interesa.
- Pravo na edukaciju i usavršavanje – omogućava se pristup obukama, kursovima i drugim oblicima stručnog osposobljavanja koje organizuju javne i privatne obrazovne ustanove.
- Pravo na pravnu zaštitu – uključujući sudsku zaštitu, arbitražu i institucionalne mehanizme kao što su Sud časti i Posrednička vijeća pri privrednim komorama.

Pravni sistem Bosne i Hercegovine omogućava zanatlijama niz prava koja im garantuju ekonomske slobode, tržišni pristup i institucionalnu zaštitu. Pravo na slobodno obavljanje zakonom dopuštenih i registrovanih djelatnosti temelj je zanatske aktivnosti. Obrtnici imaju mogućnost da samostalno upravljaju svojim poslovanjem, ostvaruju prihod, razvijaju vlastitu ponudu i uključuju se u tržišnu konkurenciju. U okviru zakonodavstva priznaje se i njihovo pravo na pristup obrazovanju, stručnim obukama, subvencijama, kreditima i drugim mjerama podrške razvoju preduzetništva. Također, omogućeno im je udruživanje u komore i asocijacije koje zastupaju njihove interese na lokalnom, entitetskom i državnom nivou. Prava zanatlija uključuju i institucionalnu zaštitu u slučaju ugrožavanja poslovanja, putem sudova, arbitraža i nadležnih inspekcija.

Zakonodavni okvir ne garantuje samo prava, već propisuje i niz obaveza koje zanatlije moraju ispunjavati kako bi zakonito obavljali djelatnost. Najznačajnije obaveze uključuju:

- Registracija zanata – zanatlija je dužan registrovati djelatnost u nadležnoj općinskoj ili gradskoj službi, te upisati zanat u odgovarajući registar.
- Licenciranje i odobrenja – za pojedine djelatnosti potrebne su dodatne dozvole (npr. ugostiteljstvo, građevinarstvo, zdravstvene i kozmetičke usluge).
- Poštivanje zakonskih normi i standarda – uključujući tehničke, sanitarne, ekološke i sigurnosne propise.
- Vođenje poslovnih knjiga – zanatlija je obavezan uredno voditi knjige prihoda i rashoda, evidencije o zaposlenima i druge propisane knjige.
- Prijavljivanje zaposlenih i plaćanje doprinosa – prema Zakonu o radu i Zakonu o doprinosima.
- Poštovanje radno-pravnih normi – uključujući zaštitu na radu, minimalne uslove rada, radno vrijeme i odmore.

Nepoštivanje ovih obaveza može rezultirati sankcijama kao što su novčane kazne, privremena zabrana rada, pa čak i gubitak statusa zanatlija. Uporedo s pravima, zakon propisuje i brojne obaveze koje zanatlije moraju poštovati kako bi njihovo poslovanje bilo zakonito. Svaki zanatlija dužan je da registruje djelatnost kod nadležnog organa i obezbijedi ispunjavanje svih profesionalnih, tehničkih i prostornih uslova za njen rad.

Registracija povlači za sobom obavezu vođenja poslovnih evidencija, vođenja knjiga prihoda i rashoda, kao i pridržavanja važećih propisa u vezi sa radnim pravom, zaštitom na radu, zaštitom okoliša i standardima kvaliteta. Obrtnik je dužan da zanat registruje kod nadležne općinske službe, te da se upiše u Obrtni registar. Tokom poslovanja, obavezan je da vodi propisanu evidenciju i dokumentaciju (npr. poslovne knjige, evidenciju o zaposlenima, evidenciju o prihodima i rashodima). Osnovna zakonska obaveza jeste da zanatlija samostalno i u skladu sa zakonima obavlja djelatnost za koju je registrovan, poštujući

Obrtnik ima i poreske obaveze – obavezno se registruje u Poreznoj upravi, redovno podnosi poreske prijave i izmiruje doprinose za penzijsko i zdravstveno osiguranje, kao i druge zakonom propisane takse i članarine. U slučaju ostvarivanja većeg prometa, postoji i obaveza ulaska u sistem PDV-a. Obrtnici su obavezni da osiguraju zakonito zapošljavanje radne snage, redovno prijavljuju sve promjene vezane za djelatnost i sarađuju s nadležnim organima u procesu inspekcijskog nadzora. Neispunjavanje zakonskih obaveza može dovesti do novčanih kazni, privremenog obustavljanja rada ili čak trajnog gubitka licence.

2. REGISTRACIJA I OTVARANJE ZANATA U BOSNI I HERCEGOVINI - PRAVNI OKVIR I PRAKSA

Prema izvještaju Svjetske banke Doing Business 2020, Bosna i Hercegovina se nalazi na 90. mjestu od ukupno 190 analiziranih zemalja, prema kriteriju lakoće poslovanja¹³³. Iza nje su pozicionirane zemlje kao što su Nepal, Šri Lanka, Urugvaj i Pakistan, što ukazuje na izrazito nepovoljnu poslovnu klimu. Niska pozicija BiH na ovoj rang-listi rezultat je više međusobno povezanih faktora, među kojima se ističu složeni postupci prilikom osnivanja preduzeća, dugotrajno izdavanje dozvola, otežan proces upisa prava na imovinu i neefikasni administrativni mehanizmi. Unapređenje pozicije Bosne i Hercegovine na ovoj listi zahtijevalo bi reforme u oblastima koje karakterišu vodeće zemlje, a koje se prvenstveno odnose na digitalizaciju i automatizaciju poslovnih procedura.

Uspješne prakse uključuju široku primjenu elektronskih servisa, onlajn registraciju poslovnih subjekata, digitalne porezne prijave, elektronski prenos vlasništva nad nekretninama, kao i onlajn izdavanje građevinskih dozvola. Poseban izazov za BiH predstavlja upravo proces registracije poslovnih subjekata, koji je ocijenjen kao spor, netransparentan i kompleksan, što negativno utiče na motivaciju domaćih, ali i stranih investitora da svoje poslovanje pozicioniraju u ovom tržišnom prostoru.

Pravni i administrativni okvir za osnivanje preduzeća u Bosni i Hercegovini karakteriše visok stepen formalizma, oslanjanje na nepisana pravila, te nedostatak jedinstvenih i jasno definisanih procedura na državnom nivou. Iako postoji određen napredak u digitalizaciji i pojednostavljenju procedura u okviru entiteta, kantona i općina, sistemske razlike i dalje predstavljaju ozbiljan problem. Tako, na primjer, postupak osnivanja firme može trajati više od 80 dana, što Bosnu i Hercegovinu pozicionira među najlošije rangirane zemlje prema lakoći pokretanja poslovanja.

Tabela broj. 1- Procedura osnivanja zanata u Bosni i Hercegovini

Korak	Aktivnost	Institucija	Trošak	Vrijeme
1	Podnošenje zahtjeva za registraciju	Nadležna općinska služba	Do 100 KM	1 dan
2	Dostava potrebne dokumentacije	Nadležna općinska služba	Do 90 KM	1 dan
3	Dobijanje rješenja o registraciji	Nadležna općina	U okviru prethodnih troškova	Do 7 dana
4	Izrada pečata	Ovlaštena štamparija	30–50 KM	1 dan
5	Pribavljanje ID broja i razvrstavanje djelatnosti	Poreska uprava / Zavod za statistiku	Do 30 KM	Do 3 dana
6	Otvaranje poslovnog računa	Banka po izboru	Besplatno	1 dan
7	Prijava zaposlenja (ako postoji)	Nadležna poreska ispostava	Besplatno	1 dan
8	Inicijalna fiskalizacija	Ovlaštena fiskalna agencija	Do 700 KM	Varira
9	Prijava u PDV sistem	Uprava za indirektno oporezivanje	Do 20 KM	Do 15 dana

Izvor: Autorski prikaz

Fiskalne i administrativne obaveze zanatlija

Pored osnovnih zakonskih obaveza, zanatlije moraju izvršavati i niz fiskalnih i administrativnih dužnosti:

- Porez na dohodak – u većini slučajeva, zanatlije plaćaju porez prema sistemu stvarnog dohotka ili paušalno, u zavisnosti od veličine i vrste poslovanja.
- Doprinosi za socijalno osiguranje – zanatlija kao fizičko lice uplaćuje doprinose za penziono i zdravstveno osiguranje, kao i doprinos za zapošljavanje.
- Porez na dodatu vrijednost (PDV) – zanatlije koji premaše propisani prag (npr. 100.000 KM godišnjeg prometa u FBiH) obavezni su ući u sistem PDV-a.
- Komunalne takse i parafiskalni nameti – obuhvataju razne naknade koje određuju lokalne zajednice (npr. za reklamne table, korištenje javne površine).
- Godišnje izvještavanje – uključuje podnošenje finansijskih izvještaja nadležnoj poreskoj upravi i statističkim institucijama.

Administrativna složenost često predstavlja izazov za male zanatlijae, što upućuje na potrebu dodatne institucionalne podrške i digitalizacije procesa. U okviru fiskalnog sistema, zanatlije su obveznici plaćanja poreza na dohodak, doprinosa za zdravstveno, penziono i osiguranje za nezaposlenost, te, u određenim slučajevima, poreza na dodanu vrijednost. Pored toga, dužni su redovno podnositi poreske prijave, plaćati lokalne komunalne takse i druge naknade koje nameću općine i gradovi. Administrativne obaveze uključuju vođenje knjiga i finansijskih izvještaja, podnošenje godišnjih obračuna, prijavu početka ili prekida rada, te ispunjavanje obaveza prema Zavodu za statistiku i drugim institucijama. Obrtnici često ističu da složenost administrativnih procedura, posebno za mikro i male zanate, predstavlja opterećenje koje zahtijeva dodatnu podršku kroz digitalizaciju i institucionalno savjetovanje.

3. ZAŠTITA PRAVA ZANATLIJA U POSLOVANJU

Zaštita prava zanatlija u poslovanju obuhvata pravne, institucionalne i organizacione mehanizme. Obrtnici mogu koristiti:

- Sudsku zaštitu – putem redovnog sudstva, arbitraže ili mirenja u slučaju povrede ugovornih prava ili naplate potraživanja.
- Sud časti i arbitraža pri komorama – specijalizovani organi za etičke i privredne sporove, posebno korisni zbog bržeg rješavanja.
- Inspeksijska zaštita – npr. tržišna, radna, sanitarna inspekcija koja nadzire poštivanje propisa, ali i štiti poštene zanatlijae od nelojalne konkurencije.
- Pravo na žalbu – u slučaju nepravilnosti od strane administracije (npr. kod odbijanja registracije, nepravilne kontrole itd.).
- Pravo na savjetodavnu pomoć – putem privrednih i zanatskih komora, udruženja, razvojnih agencija i lokalnih partnerstava za razvoj.

Uspostavljanje jasnog, dostupnog i efikasnog mehanizma pravne zaštite jedan je od temelja stabilnog zanatskog sektora.

4. PREPORUKE ZA PRIMJENU KOMPARATIVNIH RJEŠENJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Uzimajući u obzir pozitivna iskustva zemalja EU, posebno Hrvatske i Slovenije, jasno se ukazuje potreba za reformom domaćeg zakonodavstva koje reguliše zanatstvo. Prioritet treba biti digitalizacija procesa registracije i administracije, što bi omogućilo jednostavniji, brži i jeftiniji početak obavljanja djelatnosti. Također, je važno uvesti sistem fiskalnih olakšica za novoosnovane zanate, kroz smanjenje doprinosa i oslobađanje od određenih taksi u prvim godinama rada, kako bi se podstakla održivost poslovanja. Komore i udruženja zanatlija trebale bi dobiti veću podršku u institucionalnom i finansijskom smislu, kako bi mogle kvalitetnije zastupati interese svojih članova i pružati konkretne usluge savjetovanja, edukacije i umrežavanja.

Jedan od temeljnih problema jeste složenost i nepovezanost zakonodavstva na različitim nivoima vlasti, što uzrokuje pravnu nesigurnost i otežava ravnopravan tretman zanatlija na teritoriji cijele države. Stoga bi harmonizacija zakonskih rješenja između entiteta i Brčko distrikta, kroz usvajanje jedinstvenih standarda i procedura, doprinijela boljoj pravnoj uređenosti sektora zanata. U savremenim uslovima poslovanja, digitalizacija administrativnih procedura nameće se kao nužan korak ka modernizaciji.

Uvođenje jedinstvenog elektronskog registra zanatlija i online sistema za prijavu, izdavanje dozvola i vođenje poslovne dokumentacije znatno bi pojednostavilo poslovanje i smanjilo administrativne troškove. Takva rješenja već postoje u zemljama EU i pokazala su se izuzetno efikasnim u povećanju formalizacije malih biznisa. Pored proceduralnih aspekata, fiskalna politika prema zanatlijama u Bosni i Hercegovini zahtijeva značajne izmjene.

Uvođenje poreskih olakšica za novoosnovane zanate, smanjenje doprinosa u prve dvije godine rada i pristup povoljnim kreditnim i grant programima doprinijeli bi povećanju broja formalno registrovanih djelatnosti i većoj održivosti postojećih poslovanja. Jačanje uloge zanatskih komora i udruženja trebalo bi biti strateški prioritet. Kroz institucionalnu podršku, obezbjeđenje finansijskih sredstava i jasno definisane nadležnosti, ove organizacije bi mogle igrati ključnu ulogu u pružanju pravne pomoći, edukacije, zastupanja interesa svojih članova i povezivanja s tržištem. Osim toga, zanatlije bi morale imati stalnu podršku u pogledu stručnog usavršavanja, a sistem edukacije bi trebao biti prilagođen stvarnim potrebama malih preduzetnika, sa fokusom na poslovne vještine, poznavanje zakonodavstva i digitalne alate.

5. PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE ADMINISTRATIVNIH PROCEDURA

Da bi se unaprijedio poslovni ambijent za zanatlije, nužno je pojednostaviti administrativne procedure, smanjiti broj koraka u registraciji zanata i omogućiti digitalno podnošenje zahtjeva. Uvođenje elektronskog registra zanatlija, jedinstvenog obrasca za prijavu i centralizovanog sistema za izdavanje dozvola značajno bi skratilo vrijeme i troškove potrebne za pokretanje djelatnosti. Potrebno je osigurati i jasne smjernice o procedurama koje su često neujednačene među lokalnim zajednicama, što kod zanatlija stvara osjećaj nesigurnosti i obeshrabruje ih da šire poslovanje. Transparentnije i predvidljivije procedure, uz jasna tumačenja zakona, povećale bi efikasnost javne uprave i osnažile povjerenje prema nadležnim tijelima.

6. JAČANJE ZAŠTITE PRAVA ZANATLIJA NA TRŽIŠTU

Zaštita prava zanatlija na tržištu mora postati prioritet u politici malog i srednjeg preduzetništva. Mnogi zanatlije nemaju adekvatnu institucionalnu zaštitu kada se suoče s nepoštenim poslovnim praksama, dugim rokovima naplate potraživanja ili nelojalnom konkurencijom. Potrebno je osnažiti rad tržišnih inspekcija, povećati broj kontrola nad neregistrovanim subjektima i efikasnije sankcionisati rad na crno. Ujedno, trebalo bi unaprijediti mehanizme alternativnog rješavanja sporova, poput arbitraže i posredovanja, jer klasični sudski postupci često traju dugo i predstavljaju dodatni trošak za zanatlije. Također, zanatlije bi trebali imati veću pravnu sigurnost u vezi s ugovornim odnosima, pristupom javnim nabavkama i zaštitom intelektualne svojine.

ZAKLJUČAK

Obrtništvo u Bosni i Hercegovini se suočava s brojnim ograničenjima koja usporavaju njegov rast i smanjuju konkurentnost zanatlija na tržištu. Među ključnim izazovima su komplikovane i neujednačene procedure registracije i poslovanja, nepovoljni fiskalni uslovi, manjak institucionalne podrške te nedostatak pravne i administrativne edukacije za male preduzetnike.

Posebno zabrinjava činjenica da mnogi zanatlije funkcionišu bez adekvatne pravne sigurnosti, a često su izloženi nejasnim ili kontradiktornim tumačenjima zakona. Nedostatak stručne pomoći i savjetodavne podrške čini ih ranjivima u slučaju sporova, administrativnih prekršaja ili finansijskih teškoća. Upravo iz tog razloga, potrebno je pristupiti sveobuhvatnoj reformi zanatskog zakonodavstva, koja bi omogućila predvidivo, efikasno i jednostavno poslovno okruženje.

Iskustva članica Evropske unije, poput Hrvatske i Slovenije, pokazala su da su pravovremene zakonodavne reforme, uz snažno uključivanje digitalnih alata i razvoj sistema edukacije, ključni faktori uspjeha. Digitalizacija procedura omogućila je bržu i jednostavniju registraciju zanata, smanjenje administrativnih troškova i veći stepen kontrole nad poslovanjem, dok je razvoj pravne infrastrukture omogućio zanatlijama da efikasno štite svoja prava.

U kontekstu Bosne i Hercegovine, reforme moraju biti prilagođene složenom političkom i institucionalnom ustrojstvu, ali istovremeno dovoljno hrabre i sveobuhvatne. Prioritet mora biti donošenje jedinstvenog zakonskog okvira koji bi na državnom nivou uspostavio jasne, konzistentne i poduzetnicima prilagođene standarde poslovanja. Takođe, neophodno je razviti mrežu edukativnih i savjetodavnih centara koji će pružati kontinuiranu podršku zanatlijama, posebno u fazi osnivanja i prve godine poslovanja.

Pored formalnih zakonskih rješenja, preporučuje se i uvođenje besplatne pravne pomoći za zanatlije u prvim godinama poslovanja, kao i edukativnih programa iz oblasti osnovnog privrednog prava, fiskalne discipline i ugovorne odgovornosti. Na taj način bi se obezbijedila prevencija neželjenih pravnih posljedica, ojačala pravna pismenost, i smanjio broj grešaka koje nastaju usljed nepoznavanja propisa. Također, učešće zanatlija u zakonodavnom procesu mora biti formalizovano – putem savjetodavnih tijela pri ministarstvima, privrednim komorama i lokalnim zajednicama. Obrtnici najbolje poznaju izazove sa terena, te njihovo uključivanje u izradu zakonskih rješenja doprinosi stvaranju realnih i primjenjivih propisa. Neophodno je, konačno, osigurati efikasnu pravnu zaštitu zanatlija pred sudovima i drugim organima. Česta praksa dugotrajnih sudskih sporova i pravne nesigurnosti obeshrabruje zanatlije i smanjuje motivaciju za dugoročniji razvoj. Razvoj specijaliziranih privrednih sudova ili odjela za sporove iz oblasti zanatništva mogao bi doprinijeti bržem, stručnijem i efikasnijem rješavanju ovih pitanja.

Time se ne samo jača pravna zaštita zanatlija, već i gradi dugoročno održiv model ekonomskog razvoja u kojem mali biznisi ne predstavljaju samo privremeno rješenje za nezaposlenost, već ključnu kariku u izgradnji konkurentne, otporne i socijalno inkluzivne privrede Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

1. Barbić, J., *Pravo društava*, knjiga prva, Organizator, Zagreb, 2006.
2. Babić, I., *Privredno pravo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012.
3. Javor, LJ., Čevizović, I. i ostali, *Poslovanje zanatlija, porezni, pravni i računovodstveni aspekti*, Zagreb, 2010.
4. Kasagić, R., *Osnovi prava i poslovno pravo*, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet Banja Luka & Ekonomski fakultet Brčko, 2005.
5. Kasagić, R., *Unifikacija međunarodnog trgovinskog zakonodavstva sa posebnim osvrtom na trgovinsko zakonodavstvo RS*, Godišnjak, Pravni fakultet, Banja Luka, 2007.
6. Vasiljević, M., *Komentar Zakona o privrednim društvima*, Beograd, 2004.
7. Zakon o zanatu i srodnim djelatnostima u Federaciji Bosne i Hercegovine, "Službene novine FBiH", 35/09; 75/2021.
8. Zakon o privrednim društvima, "Sl. glasnik RS", br. 127/2008, 58/2009, 100/2011, 67/2013, 100/2017, 82/2019, i 17/2023.
9. Zakon o privrednim društvima, "Službene novine Federacije BiH", br. 81/15.
10. Zakon o samostalnim preduzetnicima. "Službeni glasnik RS", 98/2024.
11. Zakon o preduzećima Brčko distrikta BiH, prečišćeni tekst (Sl. Glasnik Brčko distrikta BiH, br. 11/1)